

Bán Zoltán András

Bolond Istók avagy Az Élhetetlen

(maszkregény)

Előhang

Bolond Istók történetét kívánjuk elbeszélni, de nem a történet, hanem Bolond Istók kedvéért. Mert noha e történet a régmúltban esett meg, pontosabban még csak meg sem esett, hanem számunkra, mai olvasók számára a beláthatatlanság kódébe vesző régmúltban próbálta meg először elbeszélni önmagát, és jöllehet ezen előhangnak az epikus régmúltba vesző első, általunk most remélhetőleg szeretetteljesen parodizált *német* megfogalmazójától régóta megtudtuk, hogy egy történet elmondhatóságának esélye annál nagyobb, minél régebben játszódott le volt vala először az elbeszélhető időben; mindezt észbe véve most mégsem e történet kedvéért öltjük magunkra Bolond Istók maszkját és rejtőzünk el álnevében, pusztán azért sem, mivel e történetnek a történelmi régmúltba vesző első *magyar* megfogalmazója e téren a szó minden értelmében töredékes munkát végzett; ekként, magasabbról nézve, e történet – legalább a maga teljességében – igazából még sohasem beszélte el önmagát. Akkor hát létezik-e történetünk voltaképpen? – e kérdés megválaszolását meghagyjuk a fürkész kedvű Olvasónak, többek közt azért, mivel fentebb határozottan kijelentettük, hogy nem a történet, hanem Bolond Istók kedvéért fogunk bele Bolond Istók történetének elbeszélésébe.

Maszkot öltésről, más néven álnév-választásról, Bolond Istók álarcáról és álnevéről zengett az első bekezdésben az ének, és noha az imént a történet létre vonatkozó kételyeink kártyáit fedtük fel a dologtalan – hisz jelen pillanatban is olvasó – Olvasó asztalán, akkor abban már kevésbé, mi több, a legkevésbé sem kételkedhetünk, hogy Bolond Istók alakja a maga egyszerien megformált története nélkül is megtalálható az elbeszélhető dolgok körében. Ám ha mégis akadnának olyan kipihent agyú Olvasók, akik vonakodnak elismerni, hogy egy alak léte nem alapfeltétele a saját történetének létezésének, akkor e gyakorlati szkeptikusoknak azzal a fordulattal válaszolhatunk, hogy jöllehet egy alak valóban nem, vagy csak komoly kételyek közepette képzelhető el a maga elbeszélte vagy még elbeszélésre váró története nélkül, viszont egy történet nélküli, a saját történetével később felruházandó alak maszkja az elbeszélő számára már bizonyosan elképzelhető, következésképp elbeszélői álarcaként fel is öltethető, és ezzel a magunk részéről lezártnak tekinthetjük e képzeletbeli, azaz kizárólag a magunk kipihent agyában zajló vitát.

Amikor magunkra öltjük egy elbeszélhető alak, esetünkben Bolond Istók maszkját, ezzel mondhatni egyben kötelezettséget is vállalunk, hogy elbeszéljük eddig elbeszéletlen történetét, vagyis megteremtjük, megköltjük a történetét, másként szólva, e mitologikussá vált, de megformált mítosz nélküli alakhoz, utólag mintegy, hozzákoholjuk a mítoszt.

Az iskolázott Olvasó számára nem kérdés, hogy mindez nem csekély nehézségekkel jár. Mindezen nehézségekhez nem késlekedünk hozzátenni még egyet, azt tudniillik, hogy elbeszélésünkben magyar mítoszról lesz és van szó. Nem áltatjuk magunkat: Bolond Istók megköltetlen, kiköltésre váró mítosza bizonyára nem tarthat igényt a mítoszokra általában jellemző attribútumra, nem formálhat igényt ugyanis a koholt egyetemesség büszke előrangjára. Bizony bolond, töredékes, azaz törölmetszett magyar mítosz ez, amit már az is ékesen bizonyít, hogy voltaképpen nem is létező mítosz, olyan monda, amely, mint mondtuk volt, csak utólag költethető meg. Ha ugyan megköltethető egyáltalán.

Ám ekkor most már csak egyetlen kérdésre kellene válaszolnunk, nevezetesen arra, hogy az elbeszélhető magyar mítoszok köréből miért éppen Bolond Istók mindeddig elbeszéletlen mítoszáat választottuk elbeszélésünk tárgyának? A válasz bonyolult, de álljon itt most egy egyszerű: bár sok, ha nem is túl sok, magyar mítosz és monda létezik – találmokra kiragadva Toldi Miklósié, János Vitézé, Turi Danié, Szindbádé –, közülük Bolond Istók mondája az egyetlen komikus – ami nem jelenti azt, hogy vígjátékba való – magyar mítosz, és számunkra nyilvánvaló, hogy korunkban csakis a komédia és a szeretetteljes paródia műfajában léteznek még érvényesen megköltendő történetek.

Mindezt átgondolva még egy tettet kell végrehajtanunk ebben a kissé – szándékosan! – tudálékosra sikeredett előhangban. Ha mindaz, ami a későbbiekben következik, még elbeszéletlen mítosz, nem természetből fogva adott, hanem utólag megköltött koholmány, ráadásul lokális, korántsem egyetemes történet, vagyis minden pillanatban magán viseli a széplelkű, vagyis kissé tárgyatlan szubjektivitás jelét, akkor azonnal le kell mondanunk a többes számú elbeszélői hangról, azonnal el kell vetnünk a *pluralis majestatis* intézményszerű elbeszélői maszkját, fel kell mondanunk magabizó és az idők során ezerszeresen érvényesnek bizonyult mi-tudatát, és át kell adnunk helyünket az egyes szám első személyű, pontszerű, siralmasan magányos szólamú véletlen szubjektumnak, akinek legfőbb igyekezete abban áll, hogy külsővé, vagyis objektívá tegye önmagát, hogy narratív érvényességéről, mondhatni epikai hiteléről meggyőzze a dologtalan, következésképp fölöttébb bizalmatlan Olvasót.

Ám abban a pillanatban, amikor ledobtuk a többes számú elbeszélő százezernyi maszkját – hatalmas tarka szeméthege, a valaha volt és elképzelt elbeszélők arcáról lerohadt és elrongyolódott százezernyi lárva roppant halmaza –; hirtelen, ráadásul hideg megfontoltsággal egy másik maszkot rántunk arcunk elé, ami immár csak egyetlen álarc, a mi magunk maszkja, vagyis a számomra létező egyetlen lehetséges álarc: önmagam.

És már kezdek is.